

სამენარმეო განათლების განვითარება ქართულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, საერთაშორისო წარმატებული მაგალითების გამოცდილებაზე დაყრდნობით

თინათინ ლოლაძე

რეზიუმე

სტატიის მიზანია სამენარმეო განათლების მნიშვნელობის შესახებ ცნობიერების ამაღლება და საერთაშორისო პრაქტიკის პოპულარიზაცია, შემდგომში საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სამენარმეო განათლების პროგრამების დანერგვისა და განვითარების მიზნით.

სტატიაში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორებიცაა სამენარმეო განათლების ფორმირებისთვის საჭირო მეთოდები და პროგრამები და მასთან დაკავშირებული წარმატებული მაგალითები, სამენარმეო განათლებასთან დაკავშირებული პოლიტიკა, სასწავლო პროცესი, ბიზნეს სექტორის ინტეგრაცია აღნიშნულ პროცესში და სხვა.

Summary

Article aims to emphasize importance of the entrepreneurship education and share international best practices related to successful programs, in order to launch and develop entrepreneurship education programs in Georgian higher education institutions further.

Article discusses the important issues like :methods and programs for the launching of the entrepreneurship education, related best practices, entrepreneurship education policy issues, learning process, business sector integration in this process, etc.

სამენარმეო განათლების განვითარების საკითხი საკმაოდ აქტუალური, სასარგებლო და ინოვაციურია ქართული ბაზრისთვის, რადგან იგი გრძელვადიან პერსპექტივაში დაკავშირებულია ახალი ბიზნესების და სამუშაო ადგილების შექმნასა და ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებასთან.

ქართულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მენარმეობა არ წარმოადგენს სავალდებულო საგანს და ისწავლება მხოლოდ რამოდენიმე კერძო უმაღლეს სასწავლებელში. წარმომადგენელთა და განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივით მენარმეობის როგორც არჩევითი საგნის ისწავლება დაიწყო დაწყებითი საშუალო სკოლებში პილოტური პროგრამის სახით.

საკითხი მეტად აქტუალურია როგორც სახელმწიფო, ასევე აკადემიური და ბიზნეს სექტორისთვის.

ვის, აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია აღნიშნულ პროცესში განვითარებული ქვეყნების წარმატებული მაგალითების გამოცდილების გაზიარება და გათვალისწინება.

მენარმეობის განვითარებასთან დაკავშირებული ერთერთი ძირითადი ბარიერებია საგანმანათლებლო პროგრამებისა და ფინანსური სახსრების ნაკლებობა, სწორედ ამიტომ ამერიკელი და ევროპელი პოლიტიკოსები ორიენტირებული არიან საგანმანათლებლო სისტემის (მათ შორის სამენარმეო განათლების) განვითარებაზე, რადგან ეს პროცესი უშუალოდ არის დაკავშირებული ახალი ბიზნესებისა და სამუშაო ადგილების შექმნასთან.

უნივერსიტეტები უმეტესწილად ფოკუსირებული არიან სტუდენტების მომზადებაზე ორგანიზაციული საქმიანობისთვის. ზოგიერთი ბიზნეს სკოლა, რომელსაც აქვს ბიზნესის ადმინისტრირების პროგრამა და ორიენტირებულია საშუალო და მაღალი რგოლის მენეჯერების მომზადებაზე, ასწავლის ბიზნესის მართვის კომპონენტებს, თუმცა ნაკლებად ხდება ორიენტირება უშუალოდ მენარმეობასა და სტარტაპ ბიზნესების შექმნის, მართვისა და განვითარების პროცესებზე.

გლობალური მენარმეობის მონიტორის მონაცემებზე დაყრდნობით ამერიკაში მოსახლეობის დაახლოებით 10-12 % ჩართულია სამენარმეო საქმიანობაში და ინტერესი სამენარმეო განათლების პროგრამებისა და სამენარმეო აქტივობებში მონაწილეობასთან დაკავშირებით მზარდია, რასაც ადასტურებს Gallup Hope Index-ის გამოკითხვა, რომლის თანხამაც ამერიკაში სტუდენტების 77 % ს კორპორატიულ საქმიანობას ურჩევნია სამენარმეო საქმიანობას. შესაბამისად ამერიკაში აკრედიტირებული უნივერსიტეტების დაახლოებით 90 % ბენეფიციარებს სთავაზობს სამენარმეო კურსებსა და პროგრამებს. მაგალითად Ewing Marion Kauffman-ის ფონდმა 20013 წლიდან დააფინანსა 200ზე მეტი კოლეჯი და უნივერსიტეტი სამენარმეო განათლების პროგრამების განსავითარებლად, ჯამურმა თანხმა შეადგინა 60 მილ. დოლარზე მეტი.

ტრადიციულად ბიზნეს ტრეინინგ პროგრამები ორიენტირებულია, კურსის ფარგლებში სტუდენტებს მიაწოდოს ინფორმაცია ბიზნესის დაგეგმვაზე, ორგანიზებისა და კონსტროლის პროცედურებზე, მენარმეობაზე ორიენტირებული კურსის

ფარგლებში კი ფოკუსირება ხდება ბიზნეს გეგმის განვითარებაზე, გესთ სპიკერების მიერ წარმატებული ქეისების განხილვასა და გაზიარებაზე, ლაივ ქეისების, სიმულაციების და სპეციალური პროექტების შემუშავებაზე.

ამერიკელმა მკვლევარებმა Solomon, Duffy, and Tarabishy-მა თავის კვლევაში განსაზღვრეს პოპულარული და ტრენდული კურსები მენარმეობის მიმართულებით, მათ შორის : მცირე ბიზნესის მენეჯმენტი, მცირე ბიზნესის კონსალტინგი და ახალი კომპანიის შექმნა.

ამერიკელი მკვლევარის Ahiaarah —ს კვლევაზე დაყრდნობით წარმატებული სამენარმეო კურსის კურიკულუმი მოიცავს შემდეგ კომპონენტებს:

- სალექციო კურსს
- ქეისების განხილვას
- მოწვეული სტუმარის მიერ წარმატებული პრაქტიკის გაზიარებას
- პროდუქტის იდეაციას
- ახალი ბიზნეს მოდელის იდენტიფიკაციას
- პროტოტიპირებას
- თიმ ბილდინგისა და ნეთვორქინგ აქტივობებს
- პროექტის კაპიტალიზაციას
- სხვადასხვა სამენარმეო სოფტ სკილს ბის განვითარებას
- ექსპერიმენტული სწავლების კომპონენტები, მათ შორის: თამაშები, სიმულაციები, რეალური ბიზნეს პროექტების შექმნის პროცესი

მიუხედავად იმისა, რომ ექსპერიმენტული სწავლება გარკვეულ რისკებთან არის დაკავშირებული საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის, იგი აქტიურად გამოიყენება სამენარმეო განათლების პროგრამებში და შემდეგ კომპონენტებს მოიცავს:

ტრადიციული:

- კურიკულუმი
- ქეისები
- ლექციები

კონსალტინგი:

- ბიზნეს მოდელის/გეგმების განვითარება
- ლაივ ქეისები
- პრაქტიკული პროექტების მომზადება

რეალური ბიზნეს პროექტი:

- ფანდრაიზინგი
- სიმულაციები
- პროტოტიპირება
- მენტორობა/ქოუჩინგი
- ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა, პატენტი

ამერიკაში განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს ახალგაზრდებში სამენარმეო განათლების პროგრამები. პირველი სამენარმეო კურსი 1947 წელს ჰარვარდის ბიზნეს სკოლაში ჩატარდა 188 ბიზნესის ადმინისტრირების სტუდენტისთვის. ამერიკელი მკვლევარის კატზ ის მონაცემებზე დაყრდნობით, 2003 წლიდან ყოველწლიურად საშუალოდ 120 000 ზე მეტი ამერიკელი სტუდენტი მონაწილეობს სამენარმეო განათლების პროგრამე-

ბში და ეს მოთხოვნა მზარდია, რასაც რამოდენიმე ფაქტორი განაპირობებს:

- პოლიტიკოსების მიერ ეკონომიკური ინფრასტრუქტურის განვითარებაში მენარმეობის მნიშვნელობის სათანადოდ შეფასება (Fayolle et al., 2006; Matlay, 2008; Mwasalwiba, 2010).
- ევროპის კომისიის რეკომენდაციების ჩამოყალიბება უნივერსიტეტებში სამენარმეო განათლების ინტეგრაციასთან დაკავშირებით (European Commission, 2008)
- სტუდენტების მზარდი რაოდენობა სამენარმეო განათლების პროგრამებზე განაპირობებს მოთხოვნას შეიქმნას დამატებითი სპეციალიზებული სამენარმეო კურსები
- მზარდი მოთხოვნა განაპირობებს შეიქმნას უფრო მეტი მენარმეობის განვითარების ცენტრები, მენტორების, ფასილიტატორების, ტრენერებისა და ინსტრუქტორების გაზრდილი რაოდენობით

M. Lorz, S. Mueller & T. Volery (2011) რომელმაც თავის კვლევაში ანალიზი გაუკეთა სამენარმეო განათლების პროგრამების მეთოდოლოგიას, შედეგად განსაზღვრა, რომ :

პროგრამების კონცეფცია, და მეთოდოლოგიები განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან და მოიცავდა სხვადასხვა ტიპის აქტივობებს, მაგ.საკლასო აქტივობებს, ბიზნეს პროექტის შექმნას კურსის ფარგლებში, ა.შ)

- პროგრამის ხანგრძლივობა შეადგენდა საშუალოდ 1-12 თვეს
- უმეტესწილად კურსის ფარგლებში არ იყოს განსაზღვრული დეტალური ინფორმაცია კურსის კონტენტისა და პროგრამის შესახებ
- პროგრამების უმეტესი ნაწილი სწავლების ძირითად პედაგოგიურ მეთოდად იყენებდა საკლასო სწავლებას
- პროგრამის მიზნები განისაზღვრებოდა შემდეგით:სტუდენტების ცნობიერების ცვლილება მენარმეობასთან დაკავშირებით, მონაწილე ბიზნესების შემოსავლიანობის მაჩვენებლების ზრდა, სამენარმეო უნარების განვითარება

სამენარმეო ცნობიერების ამაღლება, მენარმეობის პოპულარიზაცია ახალგაზრდებში, მცირე და საშუალო ბიზნესების მხარდაჭერა სტარტაპ ფაზაში ევროპის სამენარმეო პოლიტიკის მნიშვნელოვან პრიორიტეტებს წარმოადგენს.

გერმანიაში 200 ზე მეტ უნივერსიტეტშია დანერგილი სამენარმეო პროგრამები და აქტივობები. (Schmude/Heumann, 2007), რადგან გააცნობიერეს, რომ კონკურენტუნარიანობისა და განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია მენარმეობის ხელშეწყობა და პოპულარიზაცია (Badelt, 2004; Gibb, 2005; EC, 2006b) შემდგომი მიზნების მისაწევად:

- თვით დასაქმების კონცეფციის პოპულარიზაცია სტუდენტებთან, ალუმნებსა და აკადემიურ პერსონალთან

- წარმატებული სტარტაპის ფორმირებისთვის საჭირო უნარჩვევების და კომპეტენციების სწავლება და განვითარება
- ალუმინი spin off —ბიას და start up-ბის მხარდაჭერა და კონსალტინგი

Ennöckl (2002), Bauer/Kailer (2003) და Fueglistaller et al.(2006)-ის კვლევების მიხედვით, ყველაზე მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა რასაც სტუდენტები საჭიროებენ არის:

- კონსალტინგი ფონდების მოძიებისა და ფინანსირების კუთხით
- ნეთვორქინგი მიმწოდებლებსა და მომხმარებლებს შორის
- ქოუჩინგი და მენტორინგი
- ნეთვორქინგი ბიზნეს ანგელოზებთან
- კონსალტინგი პატენტსა და ლიცენზიებთან დაკავშირებით
- სამუშაო სივრცის და IT სერვისების უზრუნველყოფა
- სემინარები, ტრენინგები და ვორქშოფები სხვადასხვა მიმართულებით, მათ შორის (სამართალი, ბიზნესის ადმინისტრირება, ლიდერობა,ა.შ) არსებობს დილემა იმასთან დაკავშირებით თუ როდის უნდა მოხდეს სამენარმეო განათლების პროგრამების სწავლება, ამის შესახებ ფონდი კაუფმანის მოსაზრება ასეთია, რომ მენარმეობის სწავლება უნდა მოხდეს მაშინ როდესაც პოტენციური/არსებული მენარმე მზად არის ახალი ბიზნეს იდეების/პროექტების შესაქმნელად და განსავითარებლად. ბიზნეს სკოლებში უმეტეს შემთხვევებში არასწორი ფორმით ხდება მენარმეობის სწავლება, რადგან კურსი ძირითადად თეორიულია და არა პრაქტიკული (Wadhwa et al. 2009a, 2009b), Wadhwa (2010). რეკომენდებულია, რომ სამენარმეო განათლების პროგრამების სწავლება დაიწყოს დაწყებითი საშუალო სკოლის დონიდან.

ასევე მნიშვნელოვანი განხილვის საგანია თუ ვინ უნდა ასწავლოს მენარმეობა, უნივერსიტეტის ბაზაზე ძალიან მნიშვნელოვანია ლექტორები ჩართულობა აღნიშნული პროცესის თეორიულ ნაწილში, რადგან არსებითად მნიშვნელოვანია მათი გამოცდილება სალექციო წარმართვასთან დაკავშირებით, თუმცა ასევე მნიშვნელოვანია პრაქტიკული გამოცდილების გაზიარების ინტეგრირება კურსის ფორმატში. საუკეთესო გადაწყვეტილებად კი შეიძლება ჩათვალოს თეორიული და პრაქტიკული გამოცდილების ნაზავი მენარმეობის სწავლებით.

მნიშვნელოვანი საკითხია ასევე თუ როგორ უნდა მოხდეს სამენარმეო განათლების პროგრამების ხარისხის კონტროლი

შესაძლო შეფასების ინდიკატორებია:

- სასწავლო კურიკულუმი და მეთოდოლოგია
- თეორიული და პრაქტიკული მასალის ერთობლიობა კურსის ფარგლებში
- სტუდენტების/მონაწილეების რელევანტურობა

- კურსთან
 - კურსის ხელმძღვანელის, ლექტორების, მენტორებისა და ჩართული
 - ბიზნესის წარმომადგენელთა კვალიფიკაცია
 - ინფრასტრუქტურა
 - კურსის დრო და ხანგრძლივობა
 - სტუდენტთა /მონაწილეთა ჩართულობა
 - კურსის მონიტორინგი და შეფასება
 - მონაწილეთა ფიდბეკი
 - კურსის შედეგად მიღებული კონკრეტული შედეგი
 - ნეთვორქინგის შესაძლებლობები
 - ფინანსური ხელმისაწვდომობის პროგრამები
- მნიშვნელოვანია ასევე სამენარმეო განათლების პროგრამებში ბიზნეს სექტორის ჩართულობა, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს შემდეგი ფორმებით:

- მენტორობა და ქოუჩინგი
- მონაწილეობა საგანმანათლებლო კურსის ფარგლებში, ინფორმაციის გაზიარების კუთხით
- ინვესტირება სტარტაპ პროექტებში
- სხვა

დასკვნა

სტატიაშია განხილული სამენარმეო განათლების პროგრამების მეთოდოლოგია და სტრუქტურები, კურიკულუმისა და ექსპერიმენტული სწავლების კომპონენტები, სამენარმეო განათლების პროგრამებზე მზარდ მოთხოვნაზე ზემოქმედი ფაქტორები, სამენარმეო აქტივობებში ჩართულობის ზრდასთან დაკავშირებით სტუდენტთა საჭიროებები. ჩანხილულია თუ როდის და ვის მიერ უნდა მოხდეს სამენარმეო განათლების პროგრამების სწავლება, როგორი შეიძლება იყოს ხარისხის შეფასების ინდიკატორები და რა ფორმით შეიძლება მოხდეს ბიზნეს სექტორის ჩართულობა აკადემიურ პროცესში

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. MIRUNA RADU LEFEBVRE, RENAUD REDYEN-COLLOT, ACHIEVING LEGITIMACY IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: A CASE STUDY, Journal of Enterprising Culture Vol. 20, No. 4 (December 2012) 481-500, DOI: 10.1142/S0218495812500203
2. NORBERT KAILER, ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: EMPIRICAL FINDINGS AND PROPOSALS FOR THE DESIGN OF ENTREPRENEURSHIP EDUCATION CONCEPTS AT UNIVERSITIES IN GERMAN-SPEAKING COUNTRIES, Journal of Enterprising Culture Vol. 17, No. 2 (June 2009) 201-231
3. Elaine C. Rideout, Denis O. Gray-Does Entrepreneurship Education Really Work? A Review

- and Methodological Critique of the Empirical Literature on the Effects of University-Based Entrepreneurship Education, *Journal of Small Business Management* 2013 51(3), pp. 329–351, doi: 10.1111/jsbm.12021
4. MICHAEL LORZ, SUSAN MUELLER, Swiss Research Institute of Small Business and Entrepreneurship, THIERRY VOLERY- ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW OF THE METHODS IN IMPACT STUDIES, *Journal of Enterprising Culture* Vol. 21, No. 2 (June 2013) 123–151 , DOI: 10.1142/S0218495813500064
5. Ahliah, S. (1989). “Strategic Management and Entrepreneurship Courses at Undergraduate, Level: Can One Inform the Other?” *Proceedings of the 1989 Small Business Institute Director’s Association*
6. Aronsson, M. (2004). “Education Matters—But ,Does Entrepreneurship Education? An Interview with David Birch,” *Academy of Management Learning and Education*
7. Blackford, B., T. Sebor, and T. Whitehill (2008). “The Effects of Collegiate Entrepreneurship Education on Post-Graduation Startup of New Ventures: A First Look,” *USASBE Conference Proceedings* Charney, A., G. D. Libecap, and K. E. Center (2000). *The Impact of Entrepreneurship Education: An Evaluation of the Berger Entrepreneurship Program at the University of Arizona 1985–1999* Chen, C. C., P. G. Greene, and A. Crick (1998). “Does Entrepreneurial Self-Efficacy Distinguish Entrepreneurs from Managers?” *Journal of Business Venturing*
8. Dutta, D. K., J. Li, and M. Merenda (2011). “Fostering Entrepreneurship: Impact of Specialization and Diversity in Education,” *International Entrepreneurship Management Journal* 7
9. Fayolle, A. (2005). “Evaluation of Entrepreneurship Education: Behavior Performing Or Intention Increasing?” *International Journal of Entrepreneurship and Small Business* 2(1)
10. Fiet, J. O. (2001). “The Pedagogical Side of Teaching Entrepreneurship,” *Journal of Business Venturing* 16(2),
11. Greene, P. G., J. A. Katz, and B. Johannisson (2004). “Entrepreneurship Education,” *Academy of Management Learning and Education* 3(3),
12. Kirby, D. A. (2006). “Entrepreneurship Education: Can Business Schools Meet the Challenge?” in *International Entrepreneurship Education: Issues and Newness*. Eds. A. Fayolle and H. Klandt. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd